

БАТАЛЬНЫЯ СЦЭНЫ Ў «ЭНЭІДЗЕ» ВЕРГІЛІЯ

П. В. Асюк

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск, Рэспубліка Беларусь, bsu@bsu.by

Артыкул даследуе розныя аспекты рэпрэзентацыі батальных сцэнаў у эпічнай паэме «Энэіда» Вергілія. Разглядаюцца сцэны падрыхтоўкі, адзінаборстваў і масавага боя, прасочваецца як і прыхільнасць Вергілія да гамераўскіх традыцыі, так і наватарскія элементы.

Ключавыя словы: Вергілій; эпічная паэма; «Энэіда»; батальная сцэна.

БАТАЛЬНЫЕ СЦЕНЫ В «ЭНЕИДЕ» ВЕРГИЛИЯ

Ф. В. Асюк

Белорусский государственный университет, Минск, Республика Беларусь, bsu@bsu.by

Статья исследует разные аспекты репрезентации батальных сцен в эпической поэме «Энеида» Вергилия. Рассматриваются сцены подготовки, единоборств и массового боя, просматривается как склонность Вергилия к гомеровской традиции, так и новаторские элементы.

Ключевые слова: Вергилий; эпическая поэма; «Энеида»; батальная сцена.

Першая і самая важная лацінская эпічная паэма, якую мы маем, – «Энэіда» Вергілія, напісаная ў I ст. да н.э., якая складаецца з 12 кніжак, першыя 6 натхнёныя «Адысеей», апошнія 6 – «Іліядай». З гэтай прычыны большасць батальных сцэн знаходзяцца ў другой палове паэмы, за выключэннем 2 кнігі, дзе апісваецца падзенне Троі. Вергілій пры напісанні свайго твору натхняўся Гамерам, таму батальныя сцэны ў «Энэідзе» агулам падобныя да тых, што ў «Іліядзе».

Вергілій для адлюстравання баёў бярэ многія элементы з Гамера, аднак дабаўляе і эліністычныя элементы літаратурнай гульні, і рымскія ваенныя паняцці і тэрміны. [1, с. 158–159].

Сцэны падрыхтоўкі да боя ў Вергілія граюць важную ролю ў наратыве і развіцці персанажаў. Адзін з асноўных матываў «Энэіды» – непазбежны лёс, прысутны і ў гэтых сцэнах. Чытач ужо ведае, што ўсе спробы траянцаў у 2 песні ні да чаго не прывядуць, а разгорнутае параўнанне з быком лідара Рутулаў – Турна – ў 12 песні паказвае на яго лёс памерці. Адбываецца некаторая дэканструкцыя сцэны падрыхтоўкі, яе структур-

ныя элементы перастаўляюцца месцамі, устаўляюцца ў іншыя часткі аповеда [2, с. 897–901].

Поўных сцэн падрыхтоўкі ў «Энэідзе» менш, чым у «Іліядзе», структурныя элементы іх інтэграваны ў больш шырокія наратыў. У якасці прыклада больш класічнай сцэны можна прывесці радкі 486–490 з 11 кнігі:

*cingitur ipse furens certatim in proelia Turnus.
iamque adeo rutilum thoraca indutus aenis
horrebat squamis surasque incluserat auro,
tempora nudus adhuc, laterique accinxerat ensem,
fulgebatque alta decurrens aureus arce* [Verg. A. II, 486–490].

(«Сам Турн шалёны нецярпліва да бою апрагнаецца. І ўжо раней руды панцыр надзеўшы, [які] меднай тапырыцца лускай і ногі закрыў золатам, скроні яго дагэтуль адкрытыя, падпаясаўся мячом, і заблішчыў золатам, з высокай крэпасці збягаючы»).

Адзрозненне Вергілія ад Гамера бачнае ў некалькіх месцах: 1) парушаецца парадак падрыхтоўкі, бо понажы Турн надзявае пасля панцыра, 2) адсутнічаюць шчыт і дзіда, 3) Турн не надзявае шлем.

Лепшым прыкладам адзінаборства ў «Энэідзе» з’яўляецца дуэль Турна і Энэя ў канцы 12 кнігі. Тут наратыўная функцыя адзінаборства выяўлена цалкам, гэта кульмінацыя не толькі для самога Турна і Энэя, але і для ўсёй паэмы. Як і ў многіх іншых сцэнах «Энэіды», непазбежны лёс і тут адзін з асноўных матываў. Турн ідзе на бой з асэнсаваннем таго, што памрэ:

*stat conferre manum Aeneae, stat, quidquid acerbi est,
morte pati...* [Verg. A. XII, 678–679].

(«Вырашана [мною] з Энэям біцца, вырашана, як бы жорстка ні было смерць цяпець...»)

Распачынаецца бітва традыцыйна, з кідання адзін у аднога дзіды, пасля чаго пераходзіць у рукапашную:

*procursu rapido coniectis eminus hastis
invadunt Martem clipeis atque aere sonoro.
dat gemitum tellus; tum crebros ensibus ictus
congeminant, fors et virtus miscetur in unum* [Verg. A. XII, 710–714].

(«Імкліва бягучы насустрач адзін аднаму здалёк кінулі дзіды, пачалі Марсаву справу, грымячы шчытамі і меддзю. Выдала стогн зямля, тады частыя ўдары мячамі ўдвайваюцца, сіла і адвага змешваецца ў адно»).

Героі перастаюць біцца, калі ў Турна ламаецца меч, потым Турн пускаецца на ўцёкі. Тут зноў заўважны матыв лёсу. Гектар у 22 песні

«Іліяды» бяжыць ад Ахіла, як і Турн ад Энэя. Таму, хто збягае ад адзінаборства, накіравана праіграць і памерці [2, с. 960].

Заканчвае бітву Вергілій ужо інавацыяй. Парушаючы традыцыйную структуру, Энэй карыстаецца дзідай не толькі, каб пачаць бой, а каб яго і закончыць. Ён наносіць Турну рану дзідай:

*exitium dirum hasta ferens orasque recludit
loricae et clipei extremos septemplicis orbis;
per medium stridens transit femur...* [Verg. A. XII, 924 – 926].

(«Пагібель жахлівую дзіда несучы і краі працінае кальчугі і шчыта сяміслойнага краі, з гулам праходзіць праз сярэдзіну бядра...»).

І дабівае правадыра Рутулаў мячом:
*hoc dicens ferrum adverso sub pectore condit
fervidus...* [Verg. A. XII, 950–951].

(«Гэта кажучы меч пад сэрца варожае ўганяе раз'юшаны...»).

Пры адлюстраванні масавага боя Вергілій бярэ многія элементы з Гамера, аднак і шмат мяняе. Калі Гамер малое карціну, дзе ясна што адбываецца і дзе, Вергілій дае не больш чым уражанне хаатычнага бою [2, с. 1000].

Апісанні кровапраліцця бываюць у Вергілія нават больш жорсткімі, чым у Гамера:

*implicuere inter se acies legitque virum vir,
tum vero et gemitus morientum et sanguine in alto
armaque corporaque et permixti caede virorum
semianimes voluntur equi, pugna aspera surgit* [Verg. A. XI, 632–635].

(«Зблыталіся паміж сабой войскі і падбірае сабе муж мужа [для боя], тады стогны паміраючых, у глыбокай крыві боўтаюцца зброя і целы, і змешаныя забойствам людзі, паўжывыя коні, бой жорсткі павялічваецца»).

Таксама Вергілій паказвае новыя тыпы батальных сцэн, якіх не было ў «Іліядзе», – бой ў гарадах і кавалерыйскія сутыкненні. Агулам, адлюстраванне масавага бою ў «Энэідзе» адштурхоўваецца ад гамераўскай традыцыі і не настолькі моцна ад яе адыходзіць, як некаторыя іншыя часткі паэмы, але пры гэтым мае многа інавацый [2, с. 1004].

Рымская эпіка імператарскай эпохі стала прыкладам для пазнейшых паэтаў, асабліва «Энэіда», таму як агульныя наратыў, так і батальныя сцэны ў эпоху Сярэднявечча і Новага часу часцей за ўсё будаваліся менавіта на аснове паэм Вергілія, Лукана і Стацыя. Наогул, «Энэіда» трымалася за абсалютны ідэал, і ў лацінамоўнай эпічнай паэзіі Рэнэсанса і

Барока часта цэлыя радкі ўяўляюць сабой адаптацыю тэкста «Энэіды» [2, с. 2633].

Библиографический список

1. Hans Van Wees. Greek Warfare. Myths and Realities. New York: Gerald Duckworth & Co. Ltd, 2015. – 339 с.
2. Reitz, Christiane and Finkmann, Simone. Structures of Epic Poetry: Vol. I: Foundations. Vol. II.1/II.2: Configuration. Vol. III: Continuity. Berlin, Boston: De Gruyter, 2020. – 2760 с.
3. Virgil. Aeneid VII–XII. The Minor Poems. LCL. London: William Heinemann, 1918. – 511 с.
4. Virgil. Eclogues. Georgics. Aeneid I–VI. LCL. London: William Heinemann, 1916. – 506 с.